

Første Udkast til ”Ordet”

Et skuespil af
Kaj Munk

Indhold

Forord.....	3
I	6
II	12
III.....	19

Forord

Kilde

Indskrivning af Kaj Munks håndskrevne manuskript, som findes i to kladdehæfter på Det kgl. Bibliotek (opstillingssignatur UT354), tilegnet Hans Brix i anledning af dennes 70-års fødselsdag 1940. Kladdehæfterne er oprindeligt brugt til at skrive manuskriptet til skuespillet *Kristoffer* (1918/1919). Første udkast til *Ordet* er skrevet på dette manuskripts bagsider i slutningen af 1925. Manuskriptet fremstår meget fragmentarisk og består af en række løse scener, som her er søgt organiseret i forhold til kronologien og kompositionen i den endelige udgivelse af *Ordet* fra 1932.

Indledning

Næstefter ”Den blaa Anemone” (1943) er *Ordet* nok Munks mest kendte værk, hvortil uden tvivl også den verdenskendte danske instruktør Carl Th. Dreyers filmatisering i 1955 har hjulpet, og det er utvivlsomt et af Munks bedste skuespil. Ironisk nok blev det til som en slags tidsfordriv, mens han ventede på, at Det kgl. Teaters direktion tog stilling til *En Idealist* (skrevet 1924, premiere 1928), som teatret havde haft til behandling i over et år. I frustration havde han klaget sin nød til sin ven og teatrets censor Hans Brix, og Brix bad Munk bruge ventetiden fornuftigt, f.eks. kunne han prøve at skrive et skuespil, som tog bønder alvorligt.

Munk har selv gjort rede for, hvor dybt stykkets problematik var forankret i hans livshistorie. Forældretabet i barndommen og andre dødsfald i hans nærmeste omgivelser havde efterladt et trauma i hans underbevidsthed, og i hans andet år som præst i Vedersø havde han desuden været vidne til en tragisk hændelse, som i høj grad havde berørt ham. En ung nabokone og hendes nyfødte barn døde, og Munk kunne ikke forstå, at Gud kunne tillade den slags. Med denne hændelse i nær erfaringshorisont fungerede Brix’ tilskyndelse som en katalysator, og Munk skrev et færdigt udkast til skuespillet på blot få dage i slutningen af 1925. Munk skriver brev herom til Hans Brix, en renskrift på maskine af kladden til dette brev er dateret 10. december 1925 (KMF-nr. 28.05.11 og 76.01.03). Med titlen *I Begyndelsen var Ordet* blev et bearbejdet manuskript antaget af Det. kgl. Teater i 1927, men det kom ikke på nationalscenens repertoire, hvorfor Munk efter en tid lod det overdrage til Betty Nansen Teatret, hvor det havde premiere d. 2. september 1932 og blev en af dansk teaters største succeser.

Ordet skal tælles blandt Munks ”jyske stykker”, en lille, karakteristisk gruppe af stykker, der alle foregår i Vestjylland helt ude ved Vesterhavet. De andre skuespil i gruppen er *Kærlighed* (skrevet i 1926), *Havet og Menneskene* (skrevet i 1929) og *Ordet II — En Almanakhistorie*, en slags fortsættelse af *Ordet* ti år senere (1934-35). Fælles for disse skuespil er, at de netop tager landbefolkningen alvorligt og skildrer dem og den barske natur med respekt og kærlighed. I modsætning til de tre andre, er *Ordet* dog ikke nær så præget af den vestjyske dialekt.

En anden parallel til de andre af Munks jyske skuespil er den kristne tematik, hvor repræsentanter for forskellige holdninger sættes over for hinanden. Pastor Bandbul repræsenterer den almindelige folkekirke, den gamle Mikkelt Borgen grundtvigianismen, mens sønnen Johannes kan siges at repræsentere barne- og mirakeltroen på Gud. Over for disse tre står den sidste

kristne aktør, den indremissionske Peter Skrædder, men over for hele dette tros-komplekse netværk står skuespillets læge Dr. Houen, som repræsentant for et rationelt og videnskabeligt syn på verden. Selv om det er én idé – miraklets mulighed – der ligger til grund for dette skuespil, er alle karakterer ‘levende’, sproget er naturligt, og replikkerne funkler og slår undertiden gnister. Noget af det mest betegnende i dette geniale drama er dets blanding af realisme – stemningsbillede af livet på landet i 20’erne – og mirakelspil – genopvækkelse for åbent tæppe.

Fodnoter

Første Udkast til 'Ordet' udkom første gang i digital form i *Studieudgaven*, som blev redigeret af professor Marc Auchet i 2015. Fodnoter og ordforklaringer blev udarbejdet af Jesper Valeur Mogensen og er revideret til DSL-standard af professor (em.) dr.phil. Johan de Mylius, cand.mag. Jette Vibeke Damsgaard Madsen og studentermedarbejder Sara Fonnesbæk Jalk i 2023. Da manuskriptet har karakter af kladde, er der mangelfuld tegnsætning og andre småfejl, som ikke er rettet i denne udgave. Ordbog over *det danske Sprog* er anvendt i forbindelse med forklarende fodnoter. Henvisninger til [ODS] og [DSD] i hver enkelt fodnote er udeladt for ikke at gøre fodnoterne unødvendigt tunge. Der er anvendt følgende forkortelser:

DSD: Den Store Danske, <https://denstoredanske.lex.dk/>

ODS: *Ordbog over det danske Sprog* [Ordbog over det danske Sprog — ordnet.dk](https://ordnet.dk)

DDSO: *Den danske Salmebog online*. [Den Danske Salmebog Online - Salmeoversigt](https://den-danske-salmebog-online.dk)

NT: Det nye Testamente, *Bibelen*.

GT: Det gamle testamente, *Bibelen*.

Første Udkast til “Ordet”

I

- (1) *INGER*: Bedstefar, sommetider forstaar jeg ikke jer Grundtvigianere¹; Mikkell kan jeg til Nøds forstaa; men jer? nej.
- (2) *BORGEN*: Hvad regner du da dig selv for?
- (3) *INGER*: Jeg — jeg regner mig ikke for noget. Jeg er vel som Far; du ved, han kunde aldrig lide de Navne. Men ved du, hvad Sidse Kogekone² siger?
- (4) *BORGEN*: Nej, og jeg bryder mig heller ikke om at høre det. Sidse snakker altid om det, hun mindst forstaar sig paa.
- (5) *INGER*: Hun kom da i Grundtvigs Hus, mens han levede.
- (6) *BORGEN*: I Køkkenet.
- (7) *INGER*: Og hun siger, at dengang Gud skabte Grundtvig, stod Fanden og saa paa og bad om Lov til at hjælpe til. Nej, sagde Gud, ham vil jeg lave selv; men du kan jo prøve, om du kan lave En Mage til. Saa begyndte Fanden; men han kunde ikke faa dem til at ligne, og jo længere han blev ved, des ringere blev de; det er alle Grundtvigianerne.
- (8) *BORGEN*: Saa? Saa kan du hilse Sidse Kogekone fra mig og sige, at da hans Oldemor hjemme ved Gryderne saa, hvor skidt det gik ham, vilde hun hjælpe ham; men hun fik bare lavet en, og det blev til en Kogekone, der kom til at ligne sit Ophav paa en Prik.
- (9) *INGER*: Ja ja, Bedstefar, der er nu noget om det; for I — ja, i Samlingshuset³ sidder I og synger „Gud lever den Gamle af Dage⁴;” men hjemme gaar I og — osv.⁵
- (10) *BORGEN (ind)*: Men hvad? er det Dem, Hr. Pastor.
- (11) *KLOVE*: Ja ja — jeg syntes — jeg kom netop forbi
- (12) *BORGEN*: Velkommen til Borgensgaard
- (13) *KLOVE*: Tak Tak! ja, De undskylder, at det har ventet saa længe med mit Besøg — —
- (14) *BORGEN*: Det bliver jeg vel nødt til. Værsaagod, tag Plads — en Kop Kaffe skal — —
- (15) *KLOVE*: Kære Mikkell Borgen — hvis De vil gøre mig en Tjeneste: jeg vil ingenting nyde.

¹ *Grundtvigianere*: En grundtvigianer er en tilhænger af en særlig retning inden for kirken opkaldt efter Nikolaj Frederik Severin Grundtvig (1783-1872). Grundtvig var ligesom Søren Kierkegaard (1813-55) en af dansk kulturhistories mest indflydelsesrige religiøse, kirkelige tænkere. Centralt i den grundtvigianske kristendomsopfattelse står det levende, mundtlige ord, som Gud giver den enkelte gennem dåben og nadveren. Grundtvigianerne var ligeledes stærkt optaget af det folkelige og almentmenneskelige, idet de gennem det levende ords menighedssamfund ville vække folk og skabe friske, glade, vågne, frie og åndeligt oplyste mennesker, hvorfor den af modstandere omtaltes som ”den glade Kristendom”. Vækkelsen havde således ikke kun et religiøst sigte, men også, via bl.a. poesi og kunst, et sansemæssigt og æstetisk for dansk kulturliv i almindelighed. Grundtvigs ”Menneske først – Kristen saa” (1837) kan siges at opsamle grundlaget for hans tanke om ”Skolen for Livet”, der realiseredes med de grundtvigianske høj- og friskoler fra 1844. Samtidig medførte vækkelsen en række meget konkrete resultater i form af bl.a. andelsmejerier og -slagterier.

² *Kogekone*: Kvinde der erhvervsmæssigt laver mad til større selskaber i private hjem.

³ *Samlingshuset*: forsamlingshuset i en mindre by eller landsby. Grundtvigianerne mødtes i forsamlingshuset, hvorimod Indre Missionsfolkene mødtes i missionshuse.

⁴ *Gud lever den Gamle af Dage*: henvisning til sidste verslinje i 3. strofe af N.F.S. Grundtvigs ”Til Danmark – Fæderneland ved bølgende strand” (1848): ”Thi end lever den gamle af dage!” Grundtvig har hentet formuleringen i GT: Dan 7,13.

⁵ Osv.: replikkerne 1-9 står ikke i kladdehæftet, men på et vedlagt ark i hæfte II. De næste replikker 10-135 står i hæfte II (læst bagfra).

- (16) *BORGEN*: Saa — e?
- (17) *KLOVE*: En Cigar højst — Tak. Jo — jeg skal sige Dem — jeg har talt med — med — —
- (18) *BORGEN*: Ih, De traf ingen hjemme — —
- (19) *KLOVE*: Nej og jeg vidste ikke⁶, huskede ikke i et Øjeblikket,⁷ at det var her — — ja, det er jo Deres Søn, ikke sandt?
- (20) *BORGEN*: Min yngste ja.
- (21) *KLOVE*: Har han været saadan fra lille af?
- (22) *BORGEN*: Han var den herligst begavede Gut man kunde ønske sig, indtil sit 22de Aar.
- (23) *KLOVE*: Nej, se dog — ja ja, Herren prøver os Mennesker.
- (24) *BORGEN*: Man siger jo saa.
- (25) *KLOVE*: Var det — Kærlighed?
- (26) *BORGEN*: Det var Bjørnson.⁸
- (27) *KLOVE*: Bjørnson?
- (28) *BORGEN*: Bjørnson, ja. Johannes studerede Teologi og lad mig sige det ærligt: jeg ventede mig usigeligt af ham — storhedsvanvittige Drømme drømte jeg om ham — en ny Grundtvig drømte jeg mig — og jeg drømte det sikrere og sikrere efterhaanden som Tvivlen begyndte at gribe ham — jeg mente, at det var rigtigt, at Vejen frem gik igennem den.
- (29) *KLOVE*: Saamænd, der var megen Rimelighed —, — —
- (30) *BORGEN*: Da blev Johannes forlovet, en Lægedatter i København — to lykkelige Aar fik han der, men saa brød Grublerierne op igen. En Aften saa han sammen med sin Kæreste paa et Teater derinde Bjørnsons Over Evne, og da de fulgtes hjem fra Teateret blev hun kørt ned af en Bil
- (31) *KLOVE*: Men nej da — —
- (32) *BORGEN*: Han vaagede ved Liget i 2 Nætter, men den tredie Nat hørte de ham raabe derinde — — ja, da vi kom derind stod han og trak i hende og bød hende staa op i Jesu Navn — vi maatte føre ham bort med Magt — siden har han gaaet her — saadan som De vel har set i dag.
- (33) *KLOVE*: Er han — mener Lægerne han er uhelbredelig?
- (34) *BORGEN*: Kun et Mirakel kan hjælpe ham siger de, og hvem tror paa Mirakler nu om Dage
- (35) *KLOVE*: Nej, de Tider er forbi.
- (36) *BORGEN*: Man siger jo saa.
- (37) *KLOVE*: Tror De da ikke selv, Mikkell Borgen, at de Tider er forbi
- (38) *BORGEN*: Jo — forbi. Troens Tider er forbi. Men jeg tror ogsaa, at havde jeg kundet bede med mere end Haab og Tvivl ved min Drengs Sygeseng, havde jeg kundet bede med Tro, var Drengen rask nu — men jeg magted det ikke.

⁶ Svært læselig overstregning formentlig af to ord.

⁷ i et Øjeblikket: der burde nok have stået ”et Øjeblik” eller ”i Øjeblikket”, men der er tale om et første udkast.

⁸ *Bjørnson*: Bjørnstjerne M. Bjørnson (1832-1910) - norsk forfatter og nobelpristager (1903) med en stor litterær produktion i flere genrer. Først lidt længere fremme får læseren oplyst, at Johannes’ sindsyge hænger sammen med en overværelse af Bjørnsons symbolske skuespil *Over Evne I* (1883), der forholder sig kritisk til mirakeltro og religiøst sværmeri. Skuespillet fik premiere på Folketeatret i 1899 og blev i øvrigt iscenesat af Herman Bang. *Over Ævne* (som det stavedes dengang) blev i 1922 opført på Betty Nansen Teatret, hvor *Ordet* senere fik premiere. I den endelige version står der også, at Johannes og hans kæreste så stykket på Betty Nansen.

- (39) *KLOVE*: De skal ikke pine Dem selv med saadanne Tanker. Tænk Dem om et Mirakel⁹
- (40) *MIKKEL*: Goddag Hr. Pastor — ja, jeg er Mikkell Borgen, ældste Søn paa Borgensgaard — velkommen hertil
- (41) *KLOVE*: Tak — Tak skal De have
- (42) *MIKKEL*: Ja, jeg var nede paa Fjorden at skære Rør¹⁰ og saa saa jeg Dem komme og gaa herind. Jeg havde forinden set Far og min Kone gaa ad Skolen til — saa vidste jeg, ingen var hjemme og skyndte mig hjem. Jeg haaber ikke
- (43) *KLOVE*: Jeg har jo talt med — ja, er det ikke Deres Bror.
- (44) *MIKKEL*: Johannes, jo, det er Gaardens yngste Søn. Ryger De ikke
- (45) *KLOVE*: Tak, mange Tak!
- (46) *MIKKEL*: Værsaagod og tag Plads — min Kone kommer nok ligestrax — jeg tænker de er gaaet for at følge Børnene fra Skole — saa faar vi en Kop Kaffe
- (47) *KLOVE*: Tak — Tak — jeg skal ikke nyde noget — jeg er bleven lidt — saadan —
- (48) *MIKKEL*: Johannes har da ikke været ubehagelig over for Dem
- (49) *KLOVE*: Nej — nej — paa ingen Maade — men — ja, aah — det er strengt for Dem — det er sandelig strengt for Dem. Har han været saadan fra Fødselen af?
- (50) *MIKKEL*: Nej, Hr. Pastor. Nej. Min Bror var 24 Aar da han mistede sin Forstand.
- (51) *KLOVE*: Nej se dog, se dog — var det Kærlighed
- (52) *MIKKEL*: Nej, det var Bjørnson. Mest Religion. Min Bror var teologisk Student — udrustet med glimrende Evner og Talegaver — Far ventede sig meget — overmaade meget af ham — men saa begyndte han at forfalde til Grublerier og Tvivl.
- (53) *KLOVE*: Hm — ja, der er jo nogen der har det med det.
- (54) *MIKKEL*: Saa blev han forlovet — det var med en Lægedatter — og han var meget lykkelig, og det saa ogsaa ud til at det skulde hjælpe ham over det. Far var for Resten ikke glad ved det, for han mente ikke det var den Vej.
- (55) *KLOVE*: Den Vej?
- (56) *MIKKEL*: Ja, Far havde hellere set, at han havde kæmpet sig igennem selv. For som sagt Far stillede meget store Forhaabninger til ham.
- (57) *KLOVE*: Naa, men hvordan saa?
- (58) *MIKKEL*: Ja, saa gik det saadan, at det var alligevel som hans Lykke ikke i Længden kunde bære ham over det; han forfaldt igen til teologiske Spekulationer — ja, og saa en Aften, da han og hans Kæreste havde været i Teateret sammen og set Over Evne og det havde gjort et rystende Indtryk paa ham blev hans Kæreste kørt ned ad¹¹ en Bil, da de gik hjem.
- (59) *KLOVE*: Kørt ned — jamen — nej, se da — ja sandelig Gud prøver os Mennesker, Gud prøver os Mennesker
- (60) *MIKKEL*: Man siger jo saa.
- (61) *KLOVE*: Og saa — saa kunde han —

⁹ *Mirakel*: her brydes denne samtale af. Det følgende hænger ikke sammen med det foregående, det er nærmere en anden mulig version, idet den foregående scene mellem Borgen og præsten er gentaget, men nu føres replikkerne mellem Mikkell (søn) og præsten. Scenen går videre end den foregående ved at medtage replikker mellem Borgen og Anders.

¹⁰ *skære Rør*: skære rør, som vokser i fjorde og søer og bruges til stråtag.

¹¹ *ad*: Skulle være ”af”.

- (62) *MIKKEL*: To Nætter vaagede han ved Liget. Den tredie Nat hørte hendes Forældre ham raabe derinde. Da de kom derind, stod han og trak i Liget og bød hende i Jesu Navn staa op — —
- (63) *KLOVE*: Aah nej da, aah nej da
- (64) *MIKKEL*: Saa maatte han fjernes med Magt. Og siden har han gaaet herhjemme og været saadan som De har set ham i Dag
- (65) *KLOVE*: Sandelig, De har lært, hvad det vil sige at bøje sit Hoved under Guds Tugt.
- (66) *MIKKEL*: Saamænd.
- (67) *KLOVE*: Og Deres Far — Deres gamle Far kunde han bære det — dette frygtelige
- (68) *MIKKEL*: Det var saa slemt i Begyndelsen, da havde han endnu Haab om Helbredelse — nu — men der kommer nok Far.
- (69) *BORGEN*: Goddag — er De her, Hr. Pastor. Velkommen til Borgensgaard
- (70) *KLOVE*: Tak — Tak, Mikkel Borgen. Ja, De undskylder nok, det har ventet lidt længe med mit Besøg hos Dem.
- (71) *BORGEN*: Det bliver jeg vel nødt til. —
- (72) *MIKKEL*: Ja, det er min Kone
- (73) *KLOVE*: Dem kender jeg fra Kirken.
- (74) *INGER*: Velkommen, Hr. Pastor. De vil nok drikke en Kop Kaffe?
- (75) *KLOVE*: Tak — hvis jeg maatte — maatte vente til en anden Gang — jeg er lidt — lidt træt i Dag.
- (76) *MIKKEL*: Her var jo ingen hjemme, Far, da Præsten kom.
- (77) *KLOVE*: Saa jeg fik mig jo en lille — lille Samtale med med — med Deres yngste Søn.
- (78) *BORGEN*: Ja, han er jo sindssyg.
- (79) *KLOVE*: Ja, ja, det hører — det viste sig jo. Ja ja, det er strengt — det er — og det er vel sagtens — det er maaske uhelbredeligt — eller hvad siger Lægerne
- (80) *BORGEN*: Ja, saa skulde der ske et Mirakel.
- (81) *KLOVE*: Ja — de Tider er jo forbi.
- (82) *BORGEN*: Ja.
- (83) *KLOVE*: Og det er jo ogsaa bedst saadan.
- (84) *BORGEN*: Vil De ikke sidde ned.
- (85) *KLOVE*: Tak — jeg tror, at jeg skal — — Men det er da en stor Trøst, at De har to raske Sønner.
- (86) *BORGEN*: Ja.
- (87) *KLOVE*: Og Dem har De jo kun Glæde af.
- (88) *BORGEN*: Visstsaa.
- (89) *KLOVE*: Og en udmærket Svigerdatter at være hos.
- (90) *BORGEN*: Nej, hun er hos mig. Jeg har Gaarden selv, Hr. Pastor.
- (91) *KLOVE*: Har De Gaarden selv — ja naturligvis ja, hehe — ja, De er jo ogsaa en — en ret ung Mand
- (92) *BORGEN*: Bare 75.
- (93) *KLOVE*: Ja, ja — 75 — naa — Ja — ja, saa tror jeg, jeg vil.
- (94) *BORGEN*: Farvel, Hr. Pastor. Og Tak for Besøget. De er velkommen paa Borgensgaard saa tit De selv har Lyst
- (95) *KLOVE*: Tak for de Ord, Mikkel Borgen. Farvel og god — og Tak.
- (96) *INGER*: Bedstefar, Anders er kommen.
- (97) *BORGEN*: Naa.

- (98) *INGER*: Han er inde paa sit Værelse. Skal jeg bede ham komme ind.
- (99) *BORGEN*: Nej.
- (100) *INGER*: Saa gør jeg det altsaa.
- (101) *MIKKEL*: Far.
- (102) *BORGEN*: Der er ikke noget at tale om.
- (103) *ANDERS (kommer ind)*:
- (104) *BORGEN*: Naa, kommer du nu fra Rørskæret.
- (105) *ANDERS*: Nej.
- (106) *BORGEN*: Hm. Nej, du har ikke været i — hm — nej, du har — ja, naa — tillykke da, Anders. Lad mig saa sige det. Du ved selv jeg ikke mener det, ikke kan mene det.
- (107) *ANDERS*: Far.
- (108) *BORGEN*: Anders, du er en voxen Mand — og du er en Søn fra Borgensgaard — vi plejer ikke at græde. Og hvad hjælper det her — —
- (109) *ANDERS*: Far, han sagde Nej.
- (110) *BORGEN*: Hvad siger du?
- (111) *ANDERS*: Aah, Far, du ved ikke, hvor meget jeg gør ud af hende — og nu er det haabløst — haabløst altsammen. Han sagde Nej.
- (112) *BORGEN*: Hvem sagde nej. Skrædderen?
- (113) *ANDERS*: Ja, Signes Far, ja. I over en Time har jeg snakket med ham — og nu — nu viste han mig ud.
- (114) *BORGEN*: Jeg forstaar ikke rigtig. Du var taget hen for at fri til Signe, ikke sandt?
- (115) *ANDERS*: Jo men — —
- (116) *BORGEN*: Og hendes Far Peter Skrædder sagde Nej.
- (117) *ANDERS*: Ja, for — for, sagde han, han vilde ikke overtræde Guds Befaling. Vi her fra Borgensgaard sagde han vi troede ikke paa Gud, sagde han. Og jeg kunde ingen Vegne komme med ham.
- (118) *BORGEN*: Hvad sagde da Signe?
- (119) *ANDERS*: Hun fik ikke Lov at komme ind.
- (120) *BORGEN*: Hun fik ikke Lov — Lov — er det Middelalderen vi lever i — haha, Peter Skrædder er nok ligesom Bergthor Smed¹² — lukker Døtrene inde — det er dog det stiveste — Og du Anders du stod og tog mod alt det — og du er min Søn — en Søn af Borgensgaard — og saa kommer du hjem og græder som en Skoledreng, der har maattet sidde over¹³
- (121) *ANDERS*: Far, hvad skulde jeg gøre. Jeg holder jo saa meget af Signe — og hun da ogsaa af mig. Jeg prøvede jo paa at snakke ham til Rette — men hver gang han ikke vidste andet at sige, sagde han haardt: du er jo ikke omvendt, Anders¹⁴ — og hans sidste

¹² *Bergthor Smed*: karakter i Adam Oehlenschlägers sørgespil *Hakon Jarl hin Rige* (1807) om Håkon Sigurdsson (d. 995), som uden held prøvede at vinde kontrollen over hele Norge og bekæmpede den kristne mission. I Oehlenschlägers sørgespil skjuler Bergthor sine døtre for jarlens efterstræbelser.

¹³ *sidde over*: blive straffet med en eftersidning, hvor man skal blive på skolen og læse, efter at de andre elever har fået fri.

¹⁴ *du er jo ikke omvendt, Anders*: skrædderen tilhører Indre Mission, som er en folkekirkelig missionsbevægelse baseret på en evangelisk-luthersk kristendomsforståelse. Under Vilhelm Beck (formand fra 1881) voksede bevægelsen sig landsdækkende og indflydelsesrig bl.a. via bygning af missionshuse og dannelse af skoler, foreninger og blade. Indre Mission lagde i sin kristendomsforståelse stærkt vægt på kærlighedsgerningen og den enkeltes religiøse omvendelse (vækkelse). Indre Mission med sit pietistiske ophav fordrede bl.a. en dyb inderliggø-

- Ord, der har lukket Døren efter mig det var disse: Saa længe mine Øjne ser Sol skal min Datter ikke sælges til en vantro Mand.
- (122) *BORGEN*: En vantro Mand — han — saa vi af Borgensgaard saa vi er vantro — ja, naturligvis er vi vantro — og vi er ikke gode nok vi af Borgensgaard vi er ikke gode nok til at blive i Familie med Peter Skrædder og du tager hjem og græder — hør nu Anders det er ved Gud for stift et Stykke,¹⁵ det er det er pinedød for galt
- (123) *MIKKEL*: Hør, Far — —
- (124) *BORGEN*: Jeg siger, det er for galt — sig mig, sig mig, Anders, er du — er du helt — ved Gud for galt — er du helt sikker paa — skønt ja, nu har det jo staaet paa i over halvandet Aar — sig mig altsaa — du og Signe I vil altsaa have hinanden — ikke sandt — det er jeres Mening altsaa?
- (125) *ANDERS*: Hvad kan det nytte, Far, naar ingen af jer
- (126) *BORGEN*: Hvad det kan nytte, hvad det kan nytte — en Søn af Borgensgaard spørger, hvad det kan nytte — hør nu lidt her, lille Venner — altsaa — Mikkel
- (127) *MIKKEL*: Far.
- (128) *BORGEN*: Sig til en af Karlene, at spænde den brune¹⁶ for — med det samme — og, Inger, du kommer med min Kavaj¹⁷ — med det samme
- (129) *ANDERS*: Far?
- (130) *BORGEN*: Og du Anders læsser Fodposen¹⁸ i Vognen og tager din Overfrakke paa
- (131) *ANDERS*: Far, gamle, gode —
- (132) *BORGEN*: Hold Kæft — jeg skal pinedød — jeg skal — — — kan Sønnen til Borgensgaard ikke skaffe sig Kone, saa kan sgu gamle Mikkel Borgen endnu — — naa, hvor bliver Kavajen af — saadan — saadan — er Pysken derude — læg en Mulepose under Agestolen¹⁹ — har du et rent Lommetørklæde — jeg skal pinedød²⁰ — saa passer I Huset saa længe — og saa i Guds Navn —
- (133) *INGER til Klukker*²¹: Og saa siger I endda, at Miraklernes Dage er omme.
- (134) *BORGEN*: ²²Aah, rejs ad Helvede til! Kom saa, Anders.
- (135) *SKRÆDDEREN*: Nej, jeg vil ikke gaa i Vejen for dig.

relse af troen via ivrig bibellæsning og samvær med andre omvendte og krævede også en markant og fordømmende afstandtagen fra verdslige fornøjelser, såsom kortspil og teater, der ansås som syndige. Således kan Indre Mission siges at være præget af et vist enten-eller, for eller imod-syn, og et af Indre Missions kendetegn var da også lægmændene eller vækkelsesprædikanterne, som kunne tale dunder (hvilket Munk i øvrigt nærede en vis beundring og sympati for) og ofte fremstillede Herren som en streng Gud, der dømmer vantro til fortabelse i evighed.

¹⁵ *for stift et Stykke*: det samme som, ”det er for galt”.

¹⁶ *den brune*: den brune hest.

¹⁷ *Kavaj*: en lang kappe eller overtøj med slag eller stor krave, som bruges til søs samt til rejse- og kørebrug.

¹⁸ *Fodposen*: en foret pose, som anbringes om fødderne for at holde dem varme, især på køreture.

¹⁹ *Agestolen*: et løst sæde med rygstød, der ved hjælp af kroge og remme ophænges mellem en vogns sidebrædder. ”Age” betyder ”køre”.

²⁰ *pinedød*: en mild ed i lighed med ”sandelig”.

²¹ *Klukker*: det bedste gæt på ordets betydning. Inger klukler altså af deres dobbeltmoral.

²² Følgende to linjer er formentlig ideer til den efterfølgende scene hos Peter Skrædder, hvor tilsvarende replikker udveksles.

II

- (136) *SKRÆDDEREN*²³: For det er jo saadan Brødre og Søstre at vi, der er tvættet²⁴ i Lammets Blod²⁵ vi er oplyst af Aanden²⁶ om hvad vi skal tænke og mene; thi Guds Naade mod os har ikke været forgæves. Derfor holder vi vor Sti ren for vantro, vidende, at vi er Guds udvalgte, helligede, et helligt Præsteskab, et Ejendomsfolk;²⁷ derfor kan vi heller ikke sætte vore Ben i Guds Hus²⁸, saalænge denne Mand er Præst her; thi de af os, der var i Kirke i Søndags, hørte, hvordan han sagde, at hvordan Underet ved Jairi Datters Opvækkelse²⁹ skulde forstaas, om det var et virkeligt Under eller ej, det turde han ikke sige; men dette er ikke Aandens Tale. Vi ved ved Aanden, at det var et virkeligt Under — og vi ved, at Gud gør sine Undere iblandt os den Dag i Dag. Har han kanske³⁰ ikke gjort sine Undere ved hver enkelt af os. Er det ikke et Under, at du kan sidde der Mette Marie med Visshed i din Salighedssag³¹? Er det ikke et Under, at du Simon Smed er ført saadan, at du nu rejser dig³² blandt Guds Folk³³. Er det ikke et Under, at jeg fortabte og fordømte Synder kan staa her som et rensat og frigjort Menneske og tale til jer, mine Brødre og Søstre³⁴ — ja, er det ikke det største Under af alle, at Gud har kunnet faa noget godt ud af saadan en som mig? Jo, sandelig det er Naade over Naade og Under over Under. Gud er almægtig han har gjort store Undere, og vi tror for hans Søns Lidelses og Døds Skyld vil han ogsaa i Fremtiden gøre store Undere i vore Hjerter og blandt Verdens Mennesker³⁵, saa de ser deres Synd og omvender sig og bliver ligesom os. Lad os saa bede sammen: I Jesu Navn Vi takker dig Herre, at du lod dig forsone ved din uskyldige Søns svare³⁶ Lidelse og Død og at vi blev ført gennem Omvendelsen ved din Helligaands Dragelse³⁷ til Tro herpaa og vi beder dig at du vil hjælpe os til at føre et helligt Liv saa vi kan skinne for Menneskene³⁸ og saa vi staar Satan imod og holder os fra Besmittelse³⁹ og Arbejde om Søndagen og Banden og Sværgeren og selskabelig Omgang med Verdens Børn, men husker

²³ *Sceneskift*: missionsmøde, hvor Borgen og Anders senere træder ind.

²⁴ *tvættet*: rensat, rengjort eller vasket.

²⁵ *Lammets Blod*: ref. til Åb 7,14, idet lammet henviser til Jesus, som ifølge kristendommen blev ofret for menneskers synd.

²⁶ *Aanden*: i skrædderens prædiken er Ånden den samme som Helligånden.

²⁷ *et helligt Præsteskab, et Ejendomsfolk*: ref til NT: 1 Pet 2,9-10.

²⁸ *Guds Hus*: henv. her til kirken, hvor der åbenbart er ansat en præst, som missionsfolkene ikke bryder sig om.

²⁹ *Jairi Datters Opvækkelse*: ref. til NT: Matt 9,18-26, hvor Jesus opvækker en pige fra de døde.

³⁰ *kanske*: måske.

³¹ *Salighedssag*: sagen, der vedrører spørgsmålet, om man bliver salig efter døden, altså kommer til Himlen.

³² *rejser dig*: kan stå op iblandt, kan aflægge vidnesbyrd blandt.

³³ *Guds Folk*: skrædderen bruger udtrykket om de kristne, der tilhører indre mission.

³⁴ *Brødre og Søstre*: om de kristne, da de alle har Gud som far.

³⁵ *Verdens Mennesker*: udtryk, der bruges, om de ikke troende.

³⁶ *svare*: svære, i betydningen alvorlige eller voldsomme.

³⁷ *Dragelse*: om det at Helligånden tiltrækker og drager mennesker.

³⁸ *skinne for Menneskene*: ref. til NT: Matt 5,13-16, hvor Jesus taler om, at disciplene skal lade deres lys skinne for menneskene og ikke skjule det.

³⁹ *Besmittelse*: her i betydningen at blive smittet af synd.

at vi er Lysets Børn⁴⁰, der er sat til i denne Verden at skinne for de andre og saa bag-
 efter skinne i dit Rige. Og lad os aldrig blive forsagte⁴¹ men gerne taale Foragt⁴² og
 Spot for dit Navns Skyld, saa vi husker os selv og hinanden paa at det er dine Apost-
 les Lod i denne syndige Jammerdal⁴³ indtil vi dør og de spares for Helvedes Pine og
 af din Naade og ved din Søns Blod faar en Plads hjemme hos dig paa gyldne Troner i
 Himmerig.⁴⁴ Amen i Jesu Navn. Skal vi synge en Salme Nr. 13⁴⁵ i Indre Missions
 Aandelige Sangkor.⁴⁶

Synder stop ej mer dit Øre
 luk det op for Lammets Røst
 hør: den raaber fuld af Naade
 kom til Hvilen ved mit Bryst.

Derfor Synder skynd dig kom
 Vend til Herrens Veje⁴⁷ om
 Grib i Dag hans Frelse hvis du
 ej i Morgen vil hans Dom

O forhærd⁴⁸ dig ikke længer,
 nej, træd Satan haardt imod.⁴⁹
 Der er Plads for hver en Synder
 Rum endnu ved Korsets Fod

Derfor Verdens Fryd er idel⁵⁰ Tomhed
 Verdens Evighed et Nu
 dens Begyndelse er Jammer
 og dens Ende Helveds Gru

Jesu Fryd er idel Glæde
 Jesu Liv er Evighed

⁴⁰ *Lysets Børn*: Jesus bruger bl.a. udtrykket i NT: Joh 12,36: "Tro på lyset, mens I har lyset, så I kan blive lysets børn." I NT: Joh 1,9 omtales Jesus som lyset.

⁴¹ *forsagte*: modløse.

⁴² *Foragt*: jvf. Hans Adolph Brorsons (1694-1764) "Den store hvide flok vi se", 2,1: "Her gik de under stor for-
 agt". DDSO 571.

⁴³ *Jammerdal*: Udtrykket bruges primært i religiøs henseende om jorden, eller livet i denne verden, som hjem-
 sted for elendighed, lidelser osv. i modsætning til den himmelske salighed.

⁴⁴ *paa gyldne Troner i Himmerig*: ref. til Luk 22,30, hvor Jesus forudsiger, at disciplene skal sidde på troner i
 himmeriget og dømme.

⁴⁵ *Nr. 13*: her slutter denne del, som står først i hæfte I (læst forfra). De næste replikker 144-358 står samlet i
 hæfte I (læst bagfra).

⁴⁶ *Nr. 13 i Indre Missions Aandelige Sangkor*: denne salme, der bærer præg af både Brorson og Indre Mis-
 sion, er efter alt at dømme en pastiche forfattet af Kaj Munk selv. Munk har altså skrevet en sang, som skal ligne
 dem, der forekommer i Indre Missions sangbog

⁴⁷ *Herrens Veje*: med dette menes et liv i overensstemmelse med Guds vilje.

⁴⁸ *O forhærd*: en opfordring til ikke at gøre sig hård.

⁴⁹ *træd Satan haardt imod*: stå fast imod Satan.

⁵⁰ *idel*: lutter, kun.

hans Begyndelse er Naade
og hans Ende salig Fred

Kom ind.

(137) *GAMLE BORGEN (ind)*: Goddag.

(138) *PETER SKRÆDDER*: Goddag Mikkell, goddag. Og velkommen til vort Møde

(139) *BORGEN*: Jeg kommer ikke til jert⁵¹ Møde. Jeg kommer for at tale med dig.

(140) *SKRÆDDEREN*: Jamen det er du ogsaa saa velkommen til. Kom indenfor, Mødet er lige strax færdig — —

(141) *BORGEN*: Bæsterne⁵² er derude — og Anders.

(142) *SKRÆDDEREN*: Jamen — saa — tør du, Simon, tag lige og gaa ud og faa dem ind i Loen — lad mig tage din Kappe, Mikkell, og lad ogsaa Anders komme ind — saadan — saadan — Anders — god Dag igen, Anders, og velkommen. Værsgod og sid ned — der er en Sangbog — vi skal slutte Mødet med en lille Bekendelse⁵³ af Maren Smeds⁵⁴ — værsgod, Lucie, saa er vi andægtige igen.

(143) *LUCIE SMEDS*: Jeg vil altsaa bare sige, at jeg vil ønske, at enhver af jer maa faa det med Herren som jeg har det, for det er godt. Men det var det ikke saa længe jeg endnu gik i mine Synder for da var jeg det elendigste Menneske under Solen fordi at jeg altsaa var saadan trykket og knuget af min Synd. Men da blev jeg omvendt 2 Dage før Mikkelssdag⁵⁵ i Forfjor⁵⁶ ved Midaftenstid⁵⁷, og det var Ordet: Min Mad er at gøre hans Vilje, der sendte mig⁵⁸ — og nu er jeg det lykkeligste Menneske paa Jorden og lover og takker min himmelske Fader fordi han førte mig ud af Forkrænkelighedens Verden⁵⁹ og gav mig en Plads blandt de udsøgte Tal⁶⁰, som skrevet staar. Og det var altsaa det, som jeg vilde sige.

(144) *SKRÆDDEREN*: Ja, det var en god Bekendelse — Herren hjælper os alle til at føre den i vor sidste Stund⁶¹. Skal vi synge Nr 13⁶². Ja, saa siger vi Herren Tak for i Aften og samles igen i Dag 8 Dage om et lille Guds Ord i Fattighuset⁶³. Godnat, Brødre og Søstre, Godnat. Evangeline, Evangeline, du kommer⁶⁴ en Taar Kaffe til os. Det vil fryse til Natten, Mikkell.

(145) *BORGEN*: Ja, Vinden er sprungen om i Nordøst.

(146) *SKRÆDDEREN*: Jeg er snart ræd for mine Kartoffler. Jeg har dem i Kælderen.

⁵¹ *jert*: jeres.

⁵² *Bæsterne*: her formentlig om hestene.

⁵³ *Bekendelse*: her om en form for personligt vidnesbyrd, eller beretning, hvormed man bekræfter hinanden i troen.

⁵⁴ *Maren Smeds*: lidt forvirrende, at kvinden først omtales som Maren Smeds og derefter som Lucie Smeds.

⁵⁵ *Mikkelsdag*: 29. september.

⁵⁶ *Forfjor*: det år, der gik umiddelbart forud for i fjor

⁵⁷ *Midaftenstid*: tidspunkt midt på eftermiddagen.

⁵⁸ *Ordet: Min Mad er at gøre hans Vilje, der sendte mig*: henv. til et ord fra Bibelen, nemlig: NT: Joh 14,34, hvor disciplene undrer sig over, at Jesus taler med den samaritanske kvinde.

⁵⁹ *Forkrænkelighedens Verden*: om denne verden, som i modsætning til Guds rige, skal forgå.

⁶⁰ *de udsøgte Tal*: formentlig en ref. til NT: Joh 14,3, hvor der står om 144.000, der er løskøbt fra jorden.

⁶¹ *vor sidste Stund*: vores sidste tid, om den sidste tid, man lever.

⁶² Nederst på arket står skrevet: 'bag i Bogen.'

⁶³ *Fattighuset*: en kommunal arbejdsanstalt, hvor fattige mod en arbejdsydelse kunne få mad og bolig. De sidste fattiggårde lukkedes med Socialreformen af 1933.

⁶⁴ *kommer*: skulle være "kommer med".

- (147) *BORGEN*: Ja, du skulde haft dem i Kule⁶⁵, Peter.
- (148) *SKRÆDDEREN*: Det er sandt nok, men jeg syntes ligesom det andet var nemmere.
- (149) *BORGEN*: Det er det jo ogsaa.
- (150) *SKRÆDDEREN*: Javisst.
- (151) *SKRÆDDEREN*: Har du hørt Karetmagerens ny Svend er kommen til Skade.
- (152) *BORGEN*: Det er han vel ikke.
- (153) *SKRÆDDEREN*: Jo, det er nok — ja, det er længere Tid siden han fik en Splint i den ene finger. Han agted⁶⁶ nok ikke paa det. Men nu er der gaaet Bullenskab⁶⁷ i det.
- (154) *BORGEN*: Hm. Man skal ogsaa agte paa ⁶⁸de smaa Ting.
- (155) *SKRÆDDEREN*: Visstsaa.
- (156) *SKRÆDDEREN*: Stop Piben, Mikkell.
- (157) *BORGEN*: Tak, der er nok i endnu.
- (158) *SKRÆDDEREN*: Ja — ja saamænd. Men jeg har da godt med Halm over dem —
- (159) *BORGEN*: Ja, saa naar Kulden dem heller ikke de første Par Dage.
- (160) *SKRÆDDEREN*: Nej, og saa kunde det da blive Tø igen.
- (161) *BORGEN*: Det kan det — Sig mig, hvor blev Signe af? Hun var jo da til Møde.
- (162) *SKRÆDDEREN*: Jeg tænker, hun hjælper sin Mor med Kaffen.
- (163) *BORGEN*: Hun kommer vel ind.
- (164) *SKRÆDDEREN*: Det tænker jeg ikke.
- (165) *BORGEN*: Hvad for noget.
- (166) *SKRÆDDEREN*: Jeg har sagt, jeg vil ikke have hende herinde, naar Anders er her.
- (167) *BORGEN*: Saa?
- (168) *SKRÆDDEREN*: Bestil noget, Dreng — lad mig se — har du nu ikke syet Langsting⁶⁹ igen. Hvordan tror du du kan komme i Himlen, Sofus, naar du ikke er tro i din Gerning paa Jorden.⁷⁰
- (169) *BORGEN*: Er det ikke Fyraften for den Knægt?
- (170) *SKRÆDDEREN*: Han havde jo fri nu under Mødet.
- (171) *BORGEN*: Det skal han saa indhente bagefter.
- (172) *SKRÆDDEREN*: Synes du ikke, der er Rimelighed i det?
- (173) *BORGEN*: Jeg tænker det gør ham svært glad for at faa Lov til at være med til Møderne. Kan du nu lægge de Ting til Side, Sofus, og gaa hjem til din Mor. Jeg vil snakke med Peter.
- (174) *SKRÆDDEREN*: Saa gør som Mikkell siger — og saa kommer du en halv Time før i Morgen.
- (175) *SOFUS*: Det skal jeg i Forvejen for jeg skal sy Knapper i.
- (176) *SKRÆDDEREN*: Saa kommer du altsaa en hel Time før. Og husk saa din Aftenbøn.
- (177) *SOFUS*: Den husker jeg hver Aften.
- (178) *BORGEN*: Det er godt, min Dreng, bliv ved med det, saa skal det nok gaa dig godt. Godnat, Sofus.
- (179) *SOFUS*: Godnat.

⁶⁵ *Kule*: en høj af jord og halm, som er kastet over en dyngde rodfrugter, for at bevare dem fra frost.

⁶⁶ *agted*: lagde ikke rigtig mærke til, var ikke opmærksom på.

⁶⁷ *Bullenskab*: betændelse.

⁶⁸ *agte paa*: give agt på, passe på.

⁶⁹ *Langsting*: om at sy lange sting, her om sjuskede sting, idet de burde være kortere og tættere.

⁷⁰ *tro i din Gerning paa Jorden*: formentlig ref. til NT: Luk 16,1-12, som handler om at være tro i det små, hvis man vil sættes over noget større.

- (180) *BORGEN*: Naa — saa Signe maa ikke komme herud, naar Anders er her, Peter.
- (181) *SKRÆDDEREN*: Nej, jeg regner med, at de to har været nok sammen, Mikkell. Og ogsaa mere end nok.
- (182) *BORGEN*: Du ved, at de vil giftes.
- (183) *SKRÆDDEREN*: Jeg ved ogsaa, at der⁷¹ bliver ikke noget af.
- (184) *BORGEN*: Og hvorfor, Peter?
- (185) *SKRÆDDEREN*: Det tror jeg du ved, Mikkell.
- (186) *BORGEN*: Jeg ved ikke noget.
- (187) *SKRÆDDEREN*: Nu følger du jo ikke Sandheden. Nej, Mikkell Borgen.
- (188) *BORGEN*: Jeg vil høre det af din egen Mund. Jeg ved ikke noget. Altsaa: hvorfor.
- (189) *SKRÆDDEREN*: Der er Kaffe, Mikkell. Lad os saa tale om det bagefter.
- (190) *BORGEN*: Jeg drikker ikke Kaffe, hvis Signe ikke kommer ind.
- (191) *SKRÆDDEREN*: Evangeline — lad Signe faa sig en Kop Kaffe med.
- (192) *EVANGELINE*: Signe staar ude og tuder.
- (193) *SKRÆDDEREN*: Lad Signe faa en Kop Kaffe med, siger jeg.
- (194) *EVANGELINE*: Jaja, nu skal jeg sige det.
- (195) *SIGNE (kommer ind)*: Goddag.
- (196) *BORGEN*: Goddag, Signe.
- (197) *SIGNE*: Goddag, Anders.
- (198) *ANDERS*: Goddag, Signe.
- (199) *SKRÆDDEREN*: Værsgod! Lad os saa sætte os hen.
- (200) *EVANGELINE*: Ja, værsegod⁷² og forsyn jer.
- (201) *BORGEN*: Naa, er alle Børnene ude at tjene.
- (202) *SKRÆDDEREN*: Jo, vi har kun Signe herhjemme. Og det er Meningen hun skal ud til Foraaret.
- (203) *EVANGELINE*: Ja, værsegod⁷³ og forsyn jer.
- (204) *ANDERS*: Der hører du, Far.
- (205) *SIGNE (gaar pludselig hurtigt ud.)*:
- (206) *BORGEN*: Hør nu, Peter — hvad er — hvad er dette her for noget — noget Halsstarrighed⁷⁴ — Ufornuftighed vil jeg kalde det. Lad os nu tale fornuftigt sammen. Er det noget, der er i Vejen med Anders? Eller har du sat dig i Hovedet, at Signe skal have en anden? Eller hvad er Meningen med alt dette?
- (207) *SKRÆDDEREN*: Det er det sidste: Signe skal have en anden.
- (208) *ANDERS*: Hvad siger du? Hvorfor talte du ikke et Ord om det i Eftermiddags?
- (209) *BORGEN*: Naa saadan. Og hvem er saa det om jeg maa spørge.
- (210) *SKRÆDDEREN*: Det er ingen bestemt. Men det skal være en Mand, der staar i levende Samfund med Herren.⁷⁵
- (211) *BORGEN*: Min Søn er døbt.⁷⁶ Min Kone bar ham, og jeg selv har staaet Fadder til ham

⁷¹ *der bliver ikke noget af*: Skulle være: ”det bliver der ikke noget af”.

⁷² *værsegod*: ”værssaagod”.

⁷³ *værsegod*: ”værssaagod”.

⁷⁴ *Halsstarrighed*: Betyder stivnakket, stædig.

⁷⁵ *staar i levende Samfund med Herren*: har en dyb, inderlig og personlig tro på Jesus, hvilket kommer til udtryk i bibellæsning og bøn og i samvær med andre omvendte og indebærer en fordømmende afstandtagen fra verdslige fornøjelser, såsom kortspil og teater, der ansås som syndige.

⁷⁶ *Min Søn er døbt*: for grundtvigianerne er man en god kristen, når man er barnedøbt, hvilket altså står i modsætning til den indre missionske opfattelse.

- (212) *ANDERS*: Far, du maa ikke blive hidsig.
- (213) *EVANGELINE*: Værsegod og forsyn jer.
- (214) *ANDERS*: Jeg tænker du er enig med mig deri, hvor stor Betydning du end tillægger Daaben, at det dog hedder, at den, der tror; bliver døbt skal blive salig.⁷⁷
- (215) *BORGEN*: Og min Søn tror altsaa ikke.
- (216) *PETER*: Der er saa mange Slags Tro.
- (217) *ANDERS*: Det er jo ogsaa det, jeg har sagt hele Eftermiddagen at I to har forskellige Meninger om Vorherre, hvad kommer det ved, at vi to holder af hinanden.
- (218) *PETER*: Men du har jo sagt, at din Mening om Vorherre som du udtrykker dig at det er den samme som din Fars.
- (219) *ANDERS*: Jamen derfor kan Signe og jeg vel godt — — —
- (220) *BORGEN*: Hør nu her Peter Skrædder, lad os nu tale et borgerligt Ord⁷⁸ med hinanden. Dengang du endnu knebent herskede⁷⁹ knappe dine egne Buxer, da stod jeg paa Talerstolen histnede⁸⁰ og bød Folk velkommen til Indvielsen af Sognets Forsamlingshus — nej, jeg gør dig Uret — du var vel i Konfirmationsalderen dengang — alt, hvad der var af Aand og Liv her i Sognet da du begyndte at faa Forstand det stammede fra mig menneskelig talt — jeg har forsømt min Gaard for at hente Foredragsholdere og dele ud af det Lys og det Liv, som jeg selv havde faaet af Gud gennem Grundtvigs Ord — hvordan i Alverden kan du saa komme og gøre dig til Dommer over mig?
- (221) *PETER*: Jeg gør mig ikke til Dommer over nogen, jeg lader Guds Ord dømme for mig.
- (222) *BORGEN*: Og det dømmer altsaa mig og mit Hus ned i Helvede.
- (223) *PETER*: Mikkell, Mikkell, hvorfor vil du stampe imod Brodden.⁸¹ Du er jo ikke en omvendt Mand.
- (224) *BORGEN*: Det nytter visst ikke vi taler længere. Men een Ting vil jeg sige dig, Peter Skrædder. Jeg regner dig for forrykt⁸². En sød og god ung Pige som Signe skal ikke gaa og ødelægges hos dig. Hun skal giftes med Anders, om jeg saa skal leje en Bil, saa de kan flygte sammen til Tyskland forstaar du det.
- (225) *SKRÆDDEREN*: Mikkell, Mikkell, du har endnu ikke faaet nok af Guds Tugt⁸³. Jeg vil bede til Herren, at han ikke vil opgive dig, men vedblive at tugte dig til du omvender dig.
- (226) *ANDERS*: Far, vi maa hellere køre.
- (227) *BORGEN*: Ja, vi kører i Aften, men vi kommer igen — I to skal nu have hinanden om jeg saa skal gøre Mirakler, pinedød skal I saa. Hvad er det?
- (228) *SKRÆDDEREN*: Hallo ja, det er, Hva! Nej, de er ikke — hvad er der — Inger — saa — ja, jeg skal sige det. Jo, saa kommer de strax — Farvel.
- (229) *BORGEN*: Hvad er der?
- (230) *SKRÆDDEREN*: Jeg ved ikke — det var fra Borgensgaard — Mikkell ringede, at Inger var bleven saa slemt syg om I ikke vilde komme strax — Evangeline har Lygten.
- (231) *BORGEN*: Inger — Er Inger syg — hvor er min Kappe.

⁷⁷ *den, der tror; bliver døbt skal blive salig*: ref. til Jesu ord i NT: Mark 16,16.

⁷⁸ *et borgerligt Ord*: nogle alvorsord.

⁷⁹ *knebent herskede*: knap nok kunne. Skrædderen er altså noget yngre end Mikkell Borgen.

⁸⁰ *histnede*: dernede.

⁸¹ *stampe imod Brodden*: om at kæmpe en kamp, man ikke kan vinde.

⁸² *forrykt*: sindssyg, ikke ved sine fulde fem.

⁸³ *Guds Tugt*: her om prøvelser, der har til hensigt at opdrage og føre mennesker hen til Gud. Her kan skrædderen hentyde til, at Gud allerede har været i gang med dette, idet Johannes er blevet sindssyg.

- (232) *SKRÆDDEREN*: Ja, jeg ved jo ikke — jeg kunde ønske dig — maaske kommer Prøvelsen til dig nu — saa ønsker jeg Lykke og Velsignelse
- (233) *BORGEN*: Hvad staar du og siger?
- (234) *SKRÆDDEREN*: Ja, jeg siger, at er Guds Time⁸⁴ nu inde for dig, saa ønsker jeg dig Prøvelsen maa
- (235) *BORGEN*: Staar du og ønsker — staar du og beder til min Svigerdatter maa dø. Ved du din skinhellige Laban
- (236) *ANDERS (udefra)*: Far, du skal styre dig — kom nu
- (237) *BORGEN*: Ved du, hvad Svar der skal gives paa det. Et eneste du — saadan En Saa kører vi
- (238) *PETER*⁸⁵: Slaar du, slaar du — tror du fordi du er den store Mikkell Borgen og jeg er den sølle Per Skrædder, at saa har du Lov til alt. Jeg har Vidner paa dig, Mikkell Borgen.
- (239) *PETER*⁸⁶: Far Far, kom nu.
- (240) *MIKKEL*: Rejs ad Helvede til.
- (241) *PETER*: Der er vel Lov og Ret her i Landet. Vi mødes i Retten, Mikkell Borgen.

⁸⁴ *Guds Time*: om et tidspunkt, hvor Gud særligt griber ind i et menneskes liv, eller udføre sine planer.

⁸⁵ *PETER*: skrædderen.

⁸⁶ Må nødvendigvis være Anders' replik.

III

- (242) *BORGEN*: Er Doktoren kommen?
- (243) *MIKKEL*: Han har været her en Time
- (244) *BORGEN*: Og Jordmoderen⁸⁷
- (245) *MIKKEL*: Hun kom et Øjeblik efter Doktoren.
- (246) *BORGEN*: Og — og Barnet
- (247) *MIKKEL*: Det ligger galt, Far.
- (248) *BORGEN*: Johannes laa ogsaa galt. Og han er — er alligevel den mest velskabte af jer
- (249) *MIKKEL*: Doktoren siger, at kan han redde min Hustrus Liv, maa jeg være glad.
- (250) *BORGEN*: Naa — naa — siger han det. Ja saa — saa — maa vi jo — det gaar nok, Mikkell, det gaar nok, skal du se.
- (251) *MIKKEL*: Det haaber vi, Far.
- (252) *BORGEN*: Visstsaa. Synes du — skal jeg — gaa derop.
- (253) *MIKKEL*: Inger er bevidstløs.
- (254) *BORGEN*: Naa, hun er — ja ja — saa gaa du — gaa du!
- (255) *ANDERS (kommer ind)*: Hvordan gaar det, Far?
- (256) *BORGEN*: Barnet ligger galt.
- (257) *ANDERS*: Er det — farligt, Far?
- (258) *BORGEN*: Det kan være det. Og her tror jeg — men ved Guds Hjælp — Anders — du og jeg vi kan jo bede. Lad os saa gøre det i Nat.
- (259) *ANDERS*: Jeg gaar ind til mig selv, Far. I kalder vel paa mig, hvis der er noget at kalde for.
- (260) *BORGEN*: Ja, min Dreng, ja — gaa du kun — jeg forstaar dig — aah ja — aah ja.
- (261) *JOHANNES*: Herren være med dig.
- (262) *BORGEN*: Ja — ja, det er godt, Johannes.
- (263) *JOHANNES*: Vi har sjældne Fremmede i Nat, fornemme Fremmede i Nat.
- (264) *BORGEN*: Ja, Gudskelov er Doktoren ikke en daglig Gæst her paa Borgensgaard.
- (265) *JOHANNES*: Det er Herren og to Engle.⁸⁸
- (266) *BORGEN*: Er det Doktoren, du kalder Herren.
- (267) *JOHANNES*: Nej. Nej. Først kom Englene — en⁸⁹ Mandengel og en Kvindengel.
- (268) *BORGEN*: Saa ved jeg ej der er kommen flere.
- (269) *JOHANNES*: Jo jo, saa kom jo Herren selv Majestæten selv, kom med sin Le og sit Timeglas.⁹⁰
- (270) *BORGEN*: Hold din Mund, Johannes!

⁸⁷ *Jordmoderen*: normalt jordemoderen.

⁸⁸ *Herren og to engle*: ref. til GT: 1 Mos 18,1-15, hvor Abraham får besøg af Herren og to engle.

⁸⁹ *en Mandengel og en Kvindengel*: ”en Mande-engel og en Kvinde-engel”.

⁹⁰ *med sin Le og sit Timeglas*: når Herren kommer med le og timeglas, er det et tegn på, at en skal dø. Manden med leen, er et udtryk, der bruges om døden, som kommer og ”høster” et menneske. Døden er dog ikke normalt den samme som Herren. Timeglasset er symbol på, at ens dage er talte, det sidste sand er løbet igennem timeglasset, og nu er det tid til at dø.

- (271) *JOHANNES*: Hvorfor frygter du, du lidt troende.⁹¹ Jeg er jo endnu endnu⁹² ikke gaaet til min Fader.
- (272) *BORGEN*: Gaa ind til dig selv! Gaa i Seng.
- (273) *JOHANNES*: Men i sin egen Fædreby gjorde han ingen kraftige Gerninger, thi de troede ham ikke.⁹³
- (274) *BORGEN*: Herre!, Herre — hører du, ikke mere! du har skænket mig Bægeret bredfuldt, nu beder jeg: lad det ikke løbe over.⁹⁴
- (275) *MIKKEL*: Saa er Barnet kommen, Far.
- (276) *BORGEN*: Er det kommen. Nej da, nej da! er det saa en Dreng som hun lovede mig
- (277) *MIKKEL*: Ja, det er en Dreng.
- (278) *BORGEN*: Haha, der ser du — ja, Inger holder altid sine Løfter. Og Herren hører Bønnerne, Mikkell, du skal se —
- (279) *MIKKEL*: Det ligger i en Balje, Far — klippet over i 4 Stykker
- (280) *BORGEN*: Mikkell! — Naa — naa — saa Inger da — Inger.
- (281) *MIKKEL*: Hun er stadig bevidstløs.
- (282) *BORGEN*: Aah, Mikkell — kunde du bede, kunde du bede!
- (283) *MIKKEL*: Men du kan jo, Far.
- (284) *BORGEN*: Ja jo — jeg skal ogsaa nok, jeg skal ogsaa nok Herre, Herre, hører du, ikke mere — nu løber Bægeret over — forbarm dig du levende Gud, og hold inde, lad Inger leve, lad Inger leve, lad Inger leve.
- (285) *JOHANNES*: Havde I troet paa mig, da var dette ikke sket. Nu er han gaaet med Barnet, og jeg formaar ingenting
- (286) *BORGEN*: Johannes, vil du gøre din gamle Far en Glæde, da hold dig hos dig selv
- (287) *JOHANNES*: Ah.
- (288) *BORGEN*: Hvad er der? hvad stirrer du efter?
- (289) *JOHANNES*: Se, han kommer igen — der gaar han jo — nu kommer han efter hende
- (290) *BORGEN*: Anders! Anders! Anders? Faa din Bror væk, væk, faa ham væk, han gør mig sindssyg ogsaa, ogsaa mig
- (291) *ANDERS*: Johannes — kom her — Johannes
- (292) *JOHANNES*: Peter Jakob og Johannes⁹⁵ — hvor er I, I maa følge mig derind.
- (293) *ANDERS*: Saa, kom nu her, hører du.
- (294) *BORGEN*: Ja ja og hold ham derinde, hold ham derinde.
- (295) *MAREN*: Bedstefar.
- (296) *BORGEN*: Er du ikke i din Seng, lille Maren?
- (297) *MAREN*: Jo, men du raabte saa højt.

⁹¹ *du lidt troende*: normalt ”du lidtetroende”, hvor lidet betyder: kun lidt eller svagt. Udtrykket bruges af Jesus flere steder i NT, bl.a. Matt 14,31 og 16,8 og Luk 12,28.

⁹² *Jeg er jo endnu ikke gaaet til min Fader*: ref. til NT: Joh 20,17, hvor den opstandne Jesus siger til Maria, at hun ikke må holde ham tilbage, da han endnu ikke er steget op til sin Fader. Johannes ser sig selv som en Kristusskikkelse.

⁹³ *Men i sin egen ... thi de troede ham ikke*: ref. til Jesus, som ikke kunne gøre mirakler i sin fædreneby, Nazareth NT: Mar 6,4-6. Igen sammenligner Johannes sig med Jesus.

⁹⁴ *du har skænket mig Bægeret bredfuldt, nu beder jeg: lad det ikke løbe over*: Johannes blander tilsyneladende flere skriftsteder sammen her. At få skænket bægeret helt op til randen kan betyde at man er blevet velsignet rigeligt, og nu beder Johannes om, at denne velsignelse ikke skal gå til spilde, NT: Luk 6,38. Omvendt kan man også få rakt et bæger, som indeholder smerte og lidelse, som Jesus udtrykte det i Gethsemane have, hvor han bad Gud om at tage bægeret fra ham, NT: Luk 22,42.

⁹⁵ *Peter Jakob og Johannes*: Johannes påkalder Jesu nærmeste disciple; Peter, Jakob og Johannes.

- (298) *BORGEN*: Jaja, vækkede jeg dig?
- (299) *MAREN*: Ved du, at Mor er syg, Bedstefar.
- (300) *BORGEN*: Jaja, kan du bede til den kære Jesus, at han vil helbrede hende.
- (301) *MAREN*: Jamen det vil han ikke, for hun dør i Nat.
- (302) *BORGEN*: Hvad er det for Vrøvl, du kommer med, Barn
- (303) *MAREN*: Jo, det siger Farbror. Farbror siger ogsaa⁹⁶ Og saa vil Farbror opvække hende
- (304) *BORGEN*: Lille Maren, kan du nu gaa i din Seng og putte dig godt ned under Dynen og inden du falder i Søvn kan du saa sige saadan af hele dit Hjerte: Kære Gud Fader, vil du ikke nok gøre Mor rask igen. Det beder jeg om i Jesu Navn. Amen. Kan du sige det af hele dit Hjerte
- (305) *MAREN*: Kære Gud Fader, vil du ikke nok gøre mor rask igen i Jesu Navn Amen. Jo, det skal jeg nok.
- (306) *BORGEN*: Men husk nu: af hele dit Hjerte.
- (307) *MAREN*: Ja, det skal jeg nok. Godnat, Bedstefar.
- (308) *BORGEN*: Godnat, min Skat.
- (309) *BORGEN*: Almægtige Gud! jeg er kun et Menneske, tag ikke Inger fra mig, jeg kan ikke taale at miste mere. Tag ikke Inger fra os, tag ikke Inger fra os.
- (310) *MIKKEL*: Far — om det skulde ske, at Inger dør
- (311) *BORGEN*: Har I da ikke andet at tale om allesammen? Glemmer I, at ogsaa jeg er et Menneske — jeg er kun et Menneske — kun en gammel Mand.
- (312) *MIKKEL*: Far, du er stærk, og du har Vilje. Hør mig derfor, hvis Inger dør —
- (313) *BORGEN*: Men det gør hun ikke.
- (314) *MIKKEL*: Far, vi af Slægten har aldrig krøbet uden om Sandheden. Hvis det derfor skulde ske, ja, der tror jeg ikke jeg kan bære det
- (315) *BORGEN*: Snak og Sludder — du har jo dine Børn, Dreng
- (316) *MIKKEL*: Det er netop dem, Far. Lad Anders og Signe love dig, at de maa være hos dem. Jeg ved ingen anden jeg har Tro til som Signe til at give dem til
- (317) *BORGEN*: Peter Skrædder sagde Nej i Aften. Ogsaa til dig.
- (318) *MIKKEL*: Saa maa du tvinge ham. Du maa gøre det, Far. Jeg kan ikke være tryk for dem uden hvis de er hos Anders og Signe — for du er jo gammel Far
- (319) *BORGEN*: Jeg kan ikke lide denne Snak — ikke taale denne Snak. Inger skal leve — og selv om — men det gør hun — —
- (320) *LÆGEN*: Mikkelt Borgen — Deres hustru er ved Bevidsthed
- (321) *MIKKEL*: nu kommer jeg, nu kommer jeg
- (322) *BORGEN*: Almægtige Gud — du vil ikke slippe hende af din Arm, du vil lade os holde paa Inger, hør os, vor Fader du som er i Himlen⁹⁷
- (323) *LÆGEN*: For Satan i Helvede da, hvor bliver det varme Vand af?
- (324) *BORGEN*: Den anden Vej — Doktor — til Køkkenet der — —
- (325) *MIKKEL*: Doktor, skynd Dem — aah skynd Dem
- (326) *BORGEN*: Herre i Himlen, forbarm dig, Herre i Himlen forbarm dig, Herre i Himlen, forbarm dig.

⁹⁶ *Farbror siger ogsaa*: her har der oprindeligt stået noget andet, som er streget over, hvilket formentlig er grunden til, at det ikke hænger helt sammen.

⁹⁷ *vor Fader du som er i Himlen*: del af bønningen ”Fadervor”.

- (327) *JOHANNES*: Slip mig, Menneske, slip mig, vil du hindre mig i at være i hvad min Faders er?⁹⁸
- (328) *ANDERS*: Lad Far i Ro, kom herind, Johannes.
- (329) *JOHANNES*: Se, se der gaar han igen. Stands byder jeg stands her kender du mig da ikke, stands byder jeg dig —
- (330) *BORGEN*: Anders — slaa ham heller til Jorden, heller end dette
- (331) *JOHANNES*: aah fri jer I lidettroende — hvi⁹⁹ slukker I Herrens Herlighed med Stanken af jeres Tro? Jeg ryster Støvet af mine Fødder.¹⁰⁰
- (332) *BORGEN*: Aah Gud, aah Gud, aah Gud!
- (333) *MIKKEL*: Ja, Far, saa har det Ende
- (334) *BORGEN*: Er Inger død?
- (335) *LÆGEN*: Jeg har gjort, hvad jeg kunde
- (336) *MIKKEL*: Og jeg takker Dem, Doktor.
- (337) *LÆGEN*: Ingen Tak. Ja, saa ved De Hr Borgen, at det skønneste er at, som den store Atlet oprejst at kunne modtage Skæbnens Slag.¹⁰¹
- (338) *MIKKEL*: Og det er saa vigtigt med Skønheden?
- (339) *LÆGEN*: Godnat.
- (340) *BORGEN*: Herren gav, Herren tog Herrens Navn være lovet.¹⁰² Herren gav, Herren tog, Herrens Navn være lovet. Herren gav, Herren tog.
- (341) *MIKKEL*: Far, kan man ikke gøre mig en Tjeneste — kan jeg ikke slippe for — tror du i disse Dage — slippe for alle de — alle de gudelige Talemaader — om Prøvelse og Guds Kærlighed — og han hjælpe hidindtil.¹⁰³
- (342) *BORGEN*: Mikkell!
- (343) *MIKKEL*: Ja, for jeg har for megen Respekt for min Fars Gud til rigtig at kunne taale det. Vil du ikke se din Svigerdatters Lig
- (344) *ANDERS*: Mikkell — er hun — aah nej du, Bror — ja, Herrens Veje er over¹⁰⁴
- (345) *BORGEN*: Kom, Anders, lad os sige Godnat til Inger
- (346) *JOHANNES*: Hun er ikke død — hun sover.¹⁰⁵
- (347) *MIKKEL*: Tror du, Johannes?
- (348) *BORGEN*: Mikkell!
- (349) *MIKKEL*: Vil du ikke se den sovende, lille Johannes.
- (350) *JOHANNES*: Hvor har I lagt hende?

⁹⁸ vil du hindre mig i at være i hvad min Faders er: vil du hindre mig i at gøre Guds vilje, ref. til Jesus, som uden sine forældres vidende opholder sig i tre dage i templet i Jerusalem, mens de leder efter ham. Han undrer sig der over, at de ikke vidste, at han måtte være i sin Faders hus, NT: Luk 2, 41-52.

⁹⁹ hvi: ”hvorfor”.

¹⁰⁰ Jeg ryster Støvet af mine Fødder: ref. til Jesu udsendelse af de tolv apostle, hvor han fortæller, hvad de skal gøre, hvis man ikke vil modtage dem og budskabet rundtomkring i hjemmene og byerne: ”Men vil de ikke tage imod jer, så forlad den by og ryst støvet af jeres fødder som et vidnesbyrd imod dem”, NT: Luk. 9,5.

¹⁰¹ som den store Atlet oprejst at kunne modtage Skæbnens Slag: formuleringen peger på et stoisk livssyn fra den græske antik. Tilhængere af stoicismen, grundlagt af Zenon, ønskede at opnå ”stoisk ro”. dvs. møde alle livets omskiftelser med ro og værdighed.

¹⁰² Herren gav, Herren tog Herrens Navn være lovet: ref. til GT: Job 1,21, hvor Job siger dette, efter at alt er taget fra ham.

¹⁰³ han hjælpe hidindtil: meningsløs beskæring af N.F.S. Grundtvigs (1783-1872) salme ”Han som har hjulpet hidindtil, han hjælper nok herefter”. DDSO 33.

¹⁰⁴ Forekommer at være en uafsluttet konstruktion, idet der vel skulle have stået ”over al Forstand”..

¹⁰⁵ Hun er ikke død — hun sover: ref. til Jesu ord om Jairus’ datter, som Jesus opvakte fra de døde, NT: Matt 9,23-26.

- (351) *BORGEN*: Aah nej
- (352) *MIKKEL*: Hvorfor maa Johannes ikke se hende, Far? Han er vel den af os, der lider mindst ved det.
- (353) *BORGEN*: Man ved aldrig hvad han kan finde paa.
- (354) *MIKKEL*: Aah Far der kan ikke findes paa noget værre end der allerede er fundet paa
- (355) *JOHANNES*: Fader, herliggør dit Navn¹⁰⁶. (*Der bliver stille. Da lyder der et gennemtrængende Skrig*)
- (356) *BORGEN*: Nej, nej, læg ham her — han kunde ikke tåle det, læg ham her — er han død — eller
- (357) *MIKKEL*: Nej, Far, det er ikke den Slags, der dør
- (358) *BORGEN*: Nej, han aander, han aander, læg ham ind paa hans Seng, han aander jo. End ikke denne Naade forundes os.¹⁰⁷
- (359) *BORGEN*: Hvad, er det dig, Peter.
- (360) *SKRÆDDEREN*: Ja, Mikkkel, ja, det er mig — jeg kommer for at — ser du — jeg har ligget paa Knæ for min Gud, Mikkkel, i to Nætter har jeg ligget paa Knæ for Herren.
- (361) *BORGEN*: Og hvorfor har du saa det?
- (362) *SKRÆDDEREN*: Jeg syndede jo. Der staar skrevet: Giver En dig et Slag paa din højre Kind, vend den venstre til.¹⁰⁸ Men jeg for op og blev hidsig og raabte paa Hævn — det var syndigt, og nu kommer jeg for at spørge, Mikkkel, om du vil tilgive mig?
- (363) *BORGEN*: Det er jo saa ligemeget nu altsammen, Peter. Og det var jo da mig, der slog.
- (364) *SKRÆDDEREN*: Og jeg har bedt Gud om at tilgive mig. Og bedt ham give mig Lov til at sone¹⁰⁹. Og nu har jeg faaet Svaret, faaet Lov til at sone. Og jeg har ogsaa begyndt at forestaa jeres Sorg, og hvorfor den maatte til. For har du mistet en Svigerdatter, gamle Mikkkel Borgen, saa har Gud nu sendt mig til dig med en anden — jeg har Signe med.
- (365) *BORGEN*: Gud velsigne dig, Peter, Gud velsigne dig, Peter.
- (366) *ANDERS*: Aldrig skal jeg glemme dig dette, Peter. Velkommen, Signe.
- (367) *SIGNE*: Tak, Anders.
- (368) *MIKKEL*: Hohohoho — hohohoho.
- (369) *BORGEN*: Aah, Gudskelov, han græder — han er kommen til at græde, Gudskelov. — Saasaa, min Dreng min egen Dreng, saasaa, saasaa, skal vi saa — se, her er dine Smaapiger — husk du har jo dem — skal vi synge en Salme — aah ja lad os synge — — — Og skal vi saa lægge Laaget paa — aah ja aah ja min Dreng — kom her, lille Maren, sig Farvel til din Mor — saadan, — og du lille Inger — kan du klappe hende paa Kinden saadan — og saa Farvel, Inger, Farvel, og Tak for alt, hvad du gav min Søn og mig gamle Mand og du gav vor Gaard — ahh Tak lille Inger for alle Ting og Vorherre have din Sjæl!
- (370) *MIKKEL*: Inger — Inger — lille Kæreste — Farvel.¹¹⁰

¹⁰⁶ *Fader, herliggør dit Navn*: ref. til NT: Joh. 12,27-31, hvor Jesus hænger på korset. Ordene kan forstås i retning af, at nu er han klar til at dø, og Gud kan således herliggøre sit navn igennem opstandelsen.

¹⁰⁷ ... *forundes os*: her slutter replikkerne 144-358. De næste replikker 359-402 står på nogle af de sidste sider i hæfte I.

¹⁰⁸ *Giver En dig et Slag paa din højre Kind ... venstre til*: Munk opstiller her Det nye Testaments Jesus over for Det gamle Testaments Gud. Over for hævnens ”Øje for øje” står ”vend den anden kind til”, jf. bl.a. NT: Matt 5,39 og Luk 6,29.

¹⁰⁹ *sone*: betegner et vederlag, der skal ydes, en straf, der skal lides - en bodshandling, der skal udføres af den krænkende part for at genoprette et godt, fredeligt forhold til den krænkede. At gøre noget godt igen.

¹¹⁰ Stort ophold, hvorefter nye replikker fortsætter nederst på siden.

- (371) *BORGEN*: Men — Johannes — kommer du der
- (372) *JOHANNES*: Ja, Far, nu kommer jeg, men jeg vilde
- (373) *BORGEN*: Johannes — din Stemme — dine Øjne — du har din Forstand
- (374) *JOHANNES*: Ja, Far, jeg har min Forstand — den fik jeg forleden Nat da jeg saa den Døde — men nu ved jeg ikke hvad jeg skal bruge den til
- (375) *BORGEN*: Johannes, min Dreng — aah! Gud være lovet — mine Bønner fra gamle Dage er opfyldt — aah, se, saa sker der Mirakler endnu
- (376) *JOHANNES*: Da jeg saa Inger der, da var det som saa jeg min Kæreste, men da jeg vaagnede af min Afmagt stod med — et det hele mig klart.
- (377) *BORGEN*: Hvorfor sagde du det ikke
- (378) *JOHANNES*: For jeg kunde ikke — og jeg vidste ikke hvor længe det holdt — og siden flygtede jeg fra at se jer — for hvad var det for en Rædsel at vende tilbage til. Og nu staar jeg her — klog mellem de kloge — og beder, at Gud vilde tage min Forstand tilbage igen
- (379) *BORGEN*: Bespot ikke Gud, Johannes!
- (380) *JOHANNES*: Taler du om at bespotte Gud. At være sindssyg i de kloges Verden det er en Naade — at være andet er kun en Rædsel. Se, jeg har talt med Gud i Skovene i disse 2 Døgn, talt med ham, til jeg var viss i min Sag, viss i min Tro — og jeg ilte¹¹¹ hjem, og jo nærmere jeg kom til Hjemmet jo rigere følte jeg mig, og nu staar jeg her fattig og arm som en af jer andre og smæder¹¹² den levende Gud. Hvad er I for et Kristenfolk? er X¹¹³ opstanden for at I skal staa og hyle ved jeres kæres Lig? skal I vride jer Hænder og finde paa verdslige¹¹⁴ Trøstegrunde og kloge Ord, som var I Hedninger, værgeløse mod Døden. Jeg foragter jer alle, jeg væmmes ved jer, jeg harmes paa jer — I Gudsbespottere, I hvis Gudstro er Gudstvivl og Jubel er Resignation¹¹⁵, I, der kalder Gud almægtig og tror han er virkelig — død —
- (381) *MIKKEL*: Johannes — hold nu inde husk du staar ved min Kæres Baare.
- (382) *JOHANNES*: Netop derfor min Bror du, som jeg elsker og agter — for du er dog sand — du bespotter ikke Gud ved en saakaldet Gudstro — du siger ærligt og sandt at du venter intet af ham, fordi du ikke tror ham til; men I andre bespotter ham, fordi I tror at han er til, at han lever som en Hønisse afmægtig i sin Verden. Aah, tusindfold¹¹⁶ Rædsel, at staa her og kende ham, at vide hans Almagt i min Røst og min Haand og saa føle sig kuert og lammet og lastet¹¹⁷ af jeres Vantro og Mishaab¹¹⁸ og dødsvante¹¹⁹ Sind. Er der da ikke en iblandt jer, der evner at tro — skal din Hustru da raadne Mikkkel, fordi Tiden er syg og raadnen. Ingen, end ikke en — O Kristelighed!¹²⁰ — Saa lad det da ske! læg Kisten paa! og lad mig vende tilbage til Mørket!
- (383) *MAREN*: Hvorfor siger du alt det, Farbror? Skynd dig nu lidt.

¹¹¹ *ilte*: ilede, skyndte mig.

¹¹² *smæder*: håner.

¹¹³ X: "X" bruges her som betegnelse for Kristus.

¹¹⁴ *verdslige*: som tilhører det jordiske rige, i modsætning til det, der tilhører Guds rige.

¹¹⁵ *Resignation*: om det at underkaste sig sin skæbne, at slå sig til tåls.

¹¹⁶ *tusindfold*: tusind gange.

¹¹⁷ *lastet*: belastet.

¹¹⁸ *Mishaab*: tvivl.

¹¹⁹ *dødsvante*: ordet findes ikke i ordbogen, men kan betyde, at man har vænnet sig til døden.

¹²⁰ *O Kristelighed*: ref. til N.F.S. Grundtvigs (1783-1872) salme af samme navn fra 1824 og 1853. DDSO 321.

- (384) *JOHANNES*: Barnet. Barnet — den største i Himmeriget!¹²¹ Rigtigt, lille Maren — nu rejser din Mor sig — se nu blot paa hende. Og saa byder jeg dig, du døde — —
- (385) *PRÆSTEN*: Nej, jeg protesterer. Faa ham ud; han er sindssyg endnu. Nej, dette er forargeligt. Miraklernes Tid er forbi. Et Mirakel nu kan ikke ske. Det var baade etisk og religiøst anstødeligt — — —
- (386) *JOHANNES*: Hykler, dig selv uafvidende¹²² Gudsbespotter, du kalkede Grav,¹²³ gaar du Satans Ærinde i præstelig Dragt. Du lammer min Kraft. Du har altid forfulgt Profeter og stenet Apostle¹²⁴ — ud med dig
- (387) *PRÆSTEN*: Jeg viger ikke — jeg staar her paa Embeds Vegne.
- (388) *JOHANNES*: Nuvel da, saa bliv her paa Statens Vegne men ikke paa Guds. Hør mig da, min Fader i det høje, ræk mig Ordet, Ordet som Kristus har hentet til os fra Himlen som Prometheus¹²⁵ Ilden engang, Ordet, det skabende, levendegørende,¹²⁶ ræk mig det nu, lad endnu engang en Verden, der ikke tror dig og ikke vil tro dig, selv efter dette, se, at du lever, du evigt usynlige, herliggør dig nu for vore Øjne — hør mig du døde i Jesu Kristi Gravsprængerens¹²⁷ Navn Kvindelil, vend tilbage til Livet, staa op – jeg siger dig staa op
- (389) *MIKKEL*: Inger!
- (390) *BORGEN*: Almægtige Gud!
- (391) *INGER*: Barnet! hvor er det? lever det?
- (392) *MIKKEL*: Ja, Inger, ja, det lever hjemme hos Gud, men du lever hos mig; hos mig; hos mig
- (393) *BORGEN*: Herre, tilgiv mig, tilgiv mig, jeg er en syndig Mand.
- (394) *JOHANNES*: Portvin — et Glas Portvin — til hende — strax!
- (395) *ANDERS*: Her — ja her
- (396) *PRÆSTEN*: Jamen nej — jeg forstaar ikke — det er jo umuligt — hvordan kan dette forklares
- (397) *BORGEN*: Johannes — du dør da ikke — Johannes.
- (398) *JOHANNES*: Nej, Far, jeg er kun saa træt, saa træt — lidt Vin — Tak — Nej, Far, fra nu af vil vi leve
- (399) *MIKKEL*: Inger — leve — ja, leve
- (400) *BORGEN*: leve

¹²¹ *Barnet. Barnet — den største i Himmeriget*: ref. til Jesus, som på disciplenes spørgsmål om, hvem der er den største i Himmeriget, stiller et barn op midt blandt dem og sider, at hvis ikke de bliver som børn, kommer de slet ikke ind i Himmeriget, NT: Matt 18,1-5.

¹²² *uafvidende*: uvidende.

¹²³ *kalkede Grav*: ref. til Jesu ord til farisæerne i NT: Matt 23,27, hvor udtrykket anvendes som en metafor for farisæerne, hvis pæne ydre hyklerisk dækkede over fordærv og indre ondskab.

¹²⁴ *Du har altid forfulgt Profeter og stenet Apostle*: formentlig ref. til Jesu dom over Jerusalem i NT: Matt 23,37 og Luk 13,34.

¹²⁵ *Prometheus*: en af titanerne i den græske mytologi, hvis navn kan oversættes til ”fremadtænker” eller ”fremadseende”. Fra digteren Hesiod kendes legenden om Prometheus, som stjæler ilden og giver den til de dødelige, med to forskellige udgange. I den første version hævner Zeus sig på menneskene ved at sende Pandora, som åbner sin æske og slipper ondskab, hårdt arbejde og sygdom løs på verden - kun håbet lader hun blive i æsken. I den anden version sømmes Prometheus af Zeus til et bjerg, hvor en ørn for tid og evighed ernærer sig ved at spise hans udødelige lever, der konstant heler sig selv.

¹²⁶ *Ordet*: ref. til NT: Joh,1,1-14.

¹²⁷ *Gravsprængerens*: den, der springer graven, altså i overført betydning sejrer over døden. Ref. til både profetien i Esajas’ bog GT: Es 45,2 ”Sprænger Porte af kobber” og hændelserne omkring Jesu opstandelse, hvor stenen, der er rullet for graven, væltes væk af en engel, der stiger ned fra himlen, NT: Matt 28,1.

(401) *ANDERS*: Ja leve

(402) *MIKKEL*: Æren er Guds i det høje.¹²⁸

¹²⁸ *Æren er Guds i det høje*: ref. til sidste verselinje i N.F.S. Grundtvigs (1783-1872) ”Kimer i Klokker” fra 1856. DDSO 100.